

ΤΟΜΟΣ
17-18/2

ΠΑΡΑΒΑΣΙΣ PARABASIS

ISSN 1106-5923
τίθεται γραμμωτός

ΑΘΗΝΑ
2021-2022

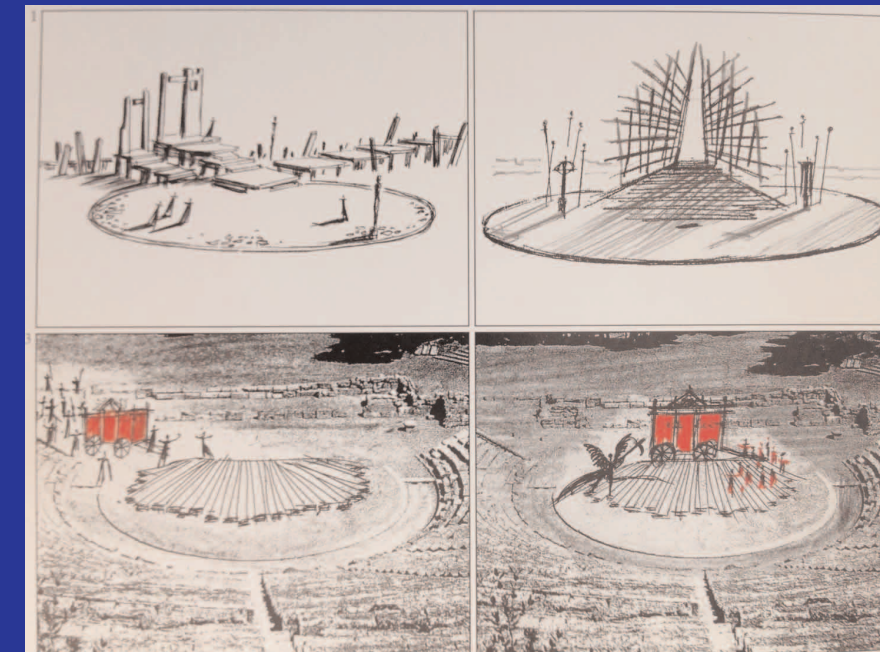
ΠΑΡΑΒΑΣΙΣ

Επιστημονικό Περιοδικό
Τμήματος Θεατρικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ)

ΤΟΜΟΣ 17-18/2
VOLUME 17-18/2

PARABASIS

Journal of the
Department of Theatre Studies
University of Athens (NKUA)

ΑΘΗΝΑ 2021-2022

Εικόνα εξωφύλλου: μακέτες του Γιώργου Πάτσα για τις παραστάσεις του Σπύρου Α. Ευαγγελάτου *Ηλέκτρα* (Εθνικό Θέατρο, 1972), *Ιππόλυτος* (Εθνικό Θέατρο, 1973), *Άλκηστις-Κύκλωπας* (Εθνικό Θέατρο, 1974). Από τον τόμο: Γιώργος Πάτσας, *Ο ήχος του άδειου χώρου. Σκηνογραφίες 1965-2005*, εκδόσεις Ergo, Αθήνα, 2006, σελ. 20.

ΠΑΡΑΒΑΣΙΣ
Επιστημονικό Περιοδικό
Τμήματος Θεατρικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Αθηνών

Τόμος 17-18/2

PARABASIS
Journal of the Department
of Theatre Studies
University of Athens

Volume 17-18/2

Παράβασις· τοῦτο λέγεται παράβασις, ἅπερ ἔλεγον ἐπιστρέφοντες οἱ χορευταὶ πρὸς τοὺς θεωμένους. ἔστι δὲ ὁ τρόπος, ὅταν καταλιπὼν τὰ ἐξῆς τοῦ δράματος ὁ ποιητὴς συμβουλευῇ τοῖς θεωμένοις ἢ ἄλλο ἐκτὸς λέγῃ τι τῆς ὑποθέσεως. Παράβασις δὲ λέγεται, ἐπειδὴ ἀπὴρτηται τῆς ἄλλης ὑποθέσεως, ἢ ἐπεὶ παραβαίνει ὁ χορὸς τὸν τόπον. ἐστᾶσι μὲν γὰρ κατὰ στοῖχον οἱ πρὸς τὴν ὀρχήστραν ἀποβλέποντες· ὅταν δὲ παραβῶσιν, ἐφεξῆς ἐστῶτες καὶ πρὸς τὸ θέατρον ἀποβλέποντες τὸν λόγον ποιοῦνται.

ΛΕΞΙΚΟΝ ΣΟΥΔΑΣ

ΠΑΡΑΒΑΣΙΣ

Επιστημονικό Περιοδικό
Τμήματος Θεατρικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Αθηνών

Τόμος 17-18/2

M. ΓΑΛΑΝΗ
Ε. ΓΑΒΡΙΗΛ
Ε. ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΗ
Γ. ΔΑΝΕΖΗΣ
Κ. ΔΙΑΜΑΝΤΑΚΟΥ-ΑΓΑΘΟΥ
Ε. ΔΟΥΝΔΟΥΛΑΚΗ
Δ. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ
Γ. ΚΡΑΪΑΣ
Χ. ΜΗΤΤΑ
Χ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ /
Β. ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑΝΟΥ
Κ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ
Γ. Π. ΠΕΦΑΝΗΣ
Μ. ΠΙΓΚΟΥ-ΡΕΠΟΥΣΗ
Β. ΠΟΥΧΝΕΡ
Α. ΖΩΗ-ΣΟΥΛΙΩΤΗ
Δ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ
Φ. ΤΣΟΥΚΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ
ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΘΗΝΑ 2021-2022

PARABASIS

Journal of the
Department of Theatre Studies
University of Athens

Volume 17-18/2

M. GALANI
E. GAVRIIL
E. GEORGAKAKI
G. DANEZIS
K. DIAMANTAKOU-AGATHOU
E. DOUNDOULAKI
D. KONDYLAKI
G. KRAIAS
CH. MITTA
CH. PALEOLOGOU /
V. CHRYSOVITSANOU
K. PETRAKOU
G. P. PEFANIS
M. PIGOU-REPOUSI
W. PUCHNER
A. ZOI-SOULIOTI
D. STAMATIS
F. TSOUKIA
BOOK REVIEWS
SUMMARIES
THE AUTHORS OF THE VOLUME
DISSERTATIONS

NATIONAL AND KAPODISTRIAN
UNIVERSITY OF ATHENS
DEPARTMENT OF THEATRE STUDIES

ATHENS 2021-2022

ΠΑΡΑΒΑΣΙΣ

Επιστημονικό Περιοδικό
του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Εθνικού και
Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
Συντακτική Επιτροπή

Λίλυ Αλεξιάδου, Αλεξία Αλτουβά, Μιχαέλα Αντωνίου, Γωγώ Κ. Βαρζελιώτη, Ιωσήφ Βιβιλάκης, Κωνσταντίζα Γεωργακάκη,
Ξένια Γεωργοπούλου, Κατερίνα Διακουμοπούλου, Αικατερίνη (Καίτη) Διαμαντάκου, Γρηγόρης Ιωαννίδης, Κατερίνα Καρρά,
Άννα Καρακατσούλη, Ίλια Λακίδου, Πλάτων Μαυρομούστακος, Παναγιώτης Μιχαλόπουλος, Γιώργος Π. Πεφάνης, Βάλτερ
Πούχνερ, Ιωάννα Ρεμεδιάκη, Ευανθία Στιβανάκη, Κλειώ Φανουράκη, Σοφία Φελοπούλου

Διευθυντής: Βάλτερ Πούχνερ

Επιμελήτρια έκδοσης: Γωγώ Κ. Βαρζελιώτη

Συντονισμός έκδοσης: Αικατερίνη (Καίτη) Διαμαντάκου

Συνεπιμέλεια κειμένων: Λίλυ Αλεξιάδου, Μιχαέλα Αντωνίου, Ξένια Γεωργοπούλου, Κατερίνα Καρρά, Ίλια Λακίδου, Κλειώ Φανουράκη

Διεύθυνση: Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

Φιλοσοφική Σχολή

Πανεπιστημιούπολη Ιλίσσιων

15784 Αθήνα

Η *Παράβασις* δημοσιεύει μόνο επιστημονικές μελέτες που προάγουν με τρόπο σαφή συγκεκριμένα θέματα της θεατρολογικής
έρευνας, κυρίως γύρω από την ιστορία και θεωρία του νεοελληνικού θεάτρου.

Αποστολή χειρογράφων και βιβλιοκρισιών στην ηλεκτρονική διεύθυνση diamcat@theatre.uoa.gr (Καίτη Διαμαντάκου).

© Copyright: Εκδόσεις Ηρόδοτος

Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Σελιδοποίηση-Εκτύπωση: Εκδόσεις Ηρόδοτος, Μαντζάρου 9, 10672 Αθήνα, τηλ. 2103626348.

PARABASIS

Journal of the Department of Theatre Studies of the

National and Kapodistrian University of Athens

Editorial Board

Lily Alexiadou, Alexia Altouva, Michaela Antoniou, Katerina Diakoumopoulou, Aikaterini (Kaiti) Diamantakou, Clio Fanou-
raki, Sofia Felopoulou, Konstantza Georgakaki, Xenia Georgopoulou, Grigoris Ioannidis, Katerina Karra, Anna Karakatsouli,
Ilia Lakidou, Platon Mavromoustakos, Panayiotis Michalopoulos, George P. Pefanis, Walter Puchner, Ioanna Remediaki, Evan-
thia Stivanaki, Gogo K. Varzelioti, Iosif Vivilakis

Director: Walter Puchner

Chief Editor: Gogo K. Varzelioti

Publishing coordination: Aikaterini (Kaiti) Diamantakou

Associate editors: Lily Alexiadou, Michaela Antoniou, Clio Fanouraki, Xenia Georgopoulou, Ilia Lakidou

Address: Department of Theatre Studies

Faculty of Philosophy

University Campus

15784 Athens

Parabasis publishes only scientific articles promoting in a definite way concrete research topics concerning the area of his-
tory and theory of theatre and drama.

Contributions and reviews in English, French, German and Italian should be sent to the electronic address diamcat@theatre.uoa.gr (Kaiti Diamantakou)

© Copyright: Herodotos

Pagination-Printing: Herodotos, Mantzarou 9, 10672 Athens, tel. 2103626348

Department of Theatre Studies of the National and Kapodistrian University of Athens

ISSN 1106-5923

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Βάλτερ Πούχνερ Εκδοτικό σημείωμα (25 χρόνια <i>Παράβασις</i>)	13
ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΟΥ	
Βάλτερ Πούχνερ Πρόλογος	15
Γεώργιος Κράϊας Η εξέλιξη του τραγικού από τον Αισχύλο στον Σαίξπηρ: Μια δια- κειμενική προσέγγιση των <i>Επτά επί Θήβας</i> και του <i>Μακμπέθ</i>	19
Έρη Γεωργακάκη «Η προσήκουσα μεταρρύθμισις» του αρχαίου δράματος στην ελληνική σκηνή κατά τον 19ο αιώνα	43
Χρυσάνθη Μήττα Ο «απόηχος» του <i>Οιδίποδος Τυράννου</i> του Σοφοκλή στους <i>Βρι- κόλακες</i> του Ίψεν: Ανθρώπινα όρια και σύγκρουση αξιών	59
Καίτη Διαμαντάκου Ο «σχολικός» Αριστοφάνης του Καρόλου Κουν. Οι απαρχές μιας θεατρικής και εκπαιδευτικής πρωτοπορίας	79
Έλλη Γαβριήλ <i>Βάκχαι</i> του Ευριπίδη και <i>Ξαφνικά, πέρσι το καλοκαίρι</i> του Tennes- see Williams: Ένας διεθλασμένος διάλογος σπαραγμάτων	97
Ελένη Πετρίτση 1964: Θίασος «Φεστιβάλ Σαίξπηρ» στην Αθήνα και Θέατρο Τέχνης στο Λονδίνο. Θεατρική ανταλλαγή ή πολιτιστική διπλω- ματία;	127

Χριστίνα Παλαιολόγου / Βασιλική Χρυσοβιτσάνου	
Οι αρχαίοι ελληνικοί μύθοι στο έργο των αδελφών de Chirico: Θέατρο και εικαστικές τέχνες	141
Αναστασία-Ζωή Σουλιώτου	
Δίκτυα και δίχτυα στην <i>Ορέστεια</i> : από τον Αισχύλο στον Bacon	159
Φωτεινή Τσουκιά	
Μεταφραστικές επιλογές και πρόσληψη της αριστοφανικής κω- μωδίας: «Η στρατηγική της συνεπούς μετάφρασης» στις <i>Εκκλη- σιάζουσες</i> του Κ. Ταχτσή	183
Ελένη Δουνδουλάκη	
Αρχαιόθεμες όπερες στην εναρκτήρια χρονιά του Φεστιβάλ Αθη- νών	215
Δήμητρα Κονδυλάκη	
Ένας γυναικείος Οιδίποδας στο Μπρούκλιν. Για την παράσταση της Έλλης Παπακωνσταντίνου - ODC Ensemble <i>Oedipus: Sex with Mum was blinding</i> στο BAM Fisher (Brooklyn Academy of Music)	231
ΜΕΛΕΤΕΣ	
Δημήτριος Γ. Σταμάτης	
Μελέαγρος: Από τον Όμηρο στην τραγωδία και την κωμωδία. Δραματικές αποτυπώσεις του αιτωλικού μύθου	247
Βάλτερ Πούχγερ	
Το θεατρικό έργο του Κοσμά Πολίτη	261
Μαρίζα Γαλάνη	
Διατεχνική καλλιτεχνική δημιουργία	347

Μυρτώ Πίγκου-Ρεπούση

Θέατρο και κοινωνική έρευνα: η περίπτωση του εθνοδράματος 359

Γιώργος Π. Πεφάνης

Η σιωπή των ζώων. Η φιλοζωία και η σκηνοθεσία των ζώων στη σκέψη του Jean Baudrillard 371

ΔΙΑΦΟΡΑ

Γιώργος Δανέζης

Κειμενοκριτικά στο Κρητικό Θέατρο 391

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ

Κυριακή Πετράκου

Ένας συγγραφέας και το έργο του σε αναζήτηση θέσης στην ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου: *Το μεράκι του άρχοντα*, του Νίκου Κατηφόρη 395

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

- ♦ Διονύσης Ν. Μουσμούντης, *Το θέατρο στη Ζάκυνθο τον 19ο αιώνα. Μουσική ζωή & λαϊκά θεάματα*, τόμ. Α' & Β' (σε κασέτα), Ζάκυνθος, Πλέσσα 2017, σελ. XXX+981, πολυάριθμες εικ. Διονύσης Ν. Μουσμούντης, *Πάυλος Καρρέρ. Η "σκοτεινή" περίοδος (1850-1857)*, Ζάκυνθος, Πλέσσα 2017, σελ. 141, 20 εικ. 519
- ♦ Σπύρος Ν. Παππάς, «Ανδρέας Κάλβος. Άγνωστα στοιχεία για το φιλικό περιβάλλον του ποιητή και για τις σχέσεις του με καλλιτέχνες του Λονδίνου κατά την περίοδο της πρώτης διαμονής του στην Αγγλία (1816-1820)», *Πόρφυρας* 147-148 (Απρίλιος-Σεπτέμβριος 2013), σ. 23-44.
Σπύρος Ν. Παππάς, «Ανδρέας Κάλβος, σπουδαστής και ηθοποιός στη Φλωρεντία (1814-1815)», *Νέα Εστία* 1874 (2018), σ. 676-720 530
- ♦ Σωτηρία-Αλεξία Πρωτογήρου, *Ρητορική θεατρικότητα στο έργο του Μιχαήλ Ψελλού*, διδακτορική διατριβή στο Διατμηματικό Με-

ταπτυχιακό Πρόγραμμα Βυζαντινών Σπουδών Πανεπιστημίου Κύπρου, Λευκωσία 2014, σελ. VIII+338	534
♦ Στέφανος Κακλαμάνης / Αλέξης Καλοκαιρινός (επιμ.), <i>Χαρτογραφώντας τη δημόδη λογοτεχνία (12ος -17ος αι.). Πρακτικά του 7ου Διεθνούς Συνεδρίου Neograeca Medii Aevi</i> , Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών 2017, σελ. 670, ISBN 978-960-9480-38-3	541
♦ Τάσος Α. Καπλάνης / Τασούλα Μ. Μαρκομιχελάκη / Σωτηρία Σταυρακοπούλου (επιμ.), <i>Ο Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου: ερευνητικές προτάσεις και προοπτικές. Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου αφιερωμένου στην Κομνηνή Δ. Πηδόνια (Τομέας Μ.Ν.Ε.Σ., Τμήμα Φιλολογίας, Α.Π.Θ., 28-29 Μαΐου 2015)</i> . Θεσσαλονίκη, Γράφημα 2017, σελ. 256, ISBN 978-618-5271-20-6 (http://bc.academia.edu/DiaPhilippides)	546
♦ Βαρβάρα Γεωργοπούλου, <i>Ιστορία και Ιδεολογία στα Κάτοπτρα του Διονύσου. Δοκίμια για το Νεοελληνικό Θέατρο 1920-1950</i> , Αθήνα, Παπαζήσης 2016, σελ. 635, ISBN 978-960-02-3021-5	549
♦ Ελίνα Νταρακλίτσα, <i>Το θέατρο του Carlo Gozzi. Η σκιαγράφηση της μακραίωνης διαδρομής του παραμυθοδράματος από τις βενετικές σκηνές του 18ου στην όπερα του 21ου αιώνα</i> , Αθήνα, Πολύτροπον 2017, σελ. 342, μερικές εικ., ISBN 978-960-6840-65-4	556
♦ Μαρίζα Γαλάνη, <i>Οι σκηνικές οδηγίες από την αρχαιότητα έως σήμερα. Η πορεία των λέξεων προς την παράσταση</i> , Αθήνα, Γκοβόστη 2017, σελ. 325, ISBN 978-960-606-022-9	562
♦ Μ. Γ. Μερακλής, <i>Τραγωδία και Λαϊκός Πολιτισμός στην Αρχαία Αθήνα</i> , Θεσσαλονίκη, Κ. & Μ. Αντ. Σταμούλη 2017, σελ. 382, ISBN 978-618-5161-72-9	572
♦ Marvin Carlson, <i>Shattering Hamlet's Mirror. Theatre and Reality</i> , Ann Arbor, University of Michigan Press 2016, σελ. 144, ISBN 9780472119851	579
♦ Διονύσης Σέρρας (επιμ.), <i>Δημητρίου Γουζέλη, Ο Χάσης. Διασκευή Κ. Πορφύρα, Ζάκυνθος, Επτανησιακά Φύλλα</i> 2017, σελ. 126, εικ., ISBN 978-960-92237-4-4	589

♦ Bent Holm, Ludvig Holberg. <i>A Danish Playwright on the European Stage. Masquerade, Comedy, Satire</i> . Translated from the Danish by Gaye Kynoch, Wien, Hollitzer Verlag 2018 (Don Juan Archiv Wien, Specula Spectacula 6), σ. 265, εικ.	590
♦ Witkacy: <i>Theoretische Schriften zum Theater</i> , übersetzt, herausgegeben und mit einem Vorwort von Karlheinz Schuster [Witkacy [Stanislaw Ignacy Witkiewicz]: <i>Θεωρητικά δοκίμια για το θέατρο</i> , μεταφρασμένα, εκδιδόμενα και με έναν πρόλογο από τον Karlheinz Schuster], Βερολίνο, Frank & Timme 2018, σελ. 582, ISBN 978-3-7329-0482-2	594
♦ Ευσεβία Χασάπη-Χριστοδούλου, <i>Το Θέατρο στο Πειραματικό Σχολείο του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1934-2013). 80-1 χρόνια θεατρικής ζωής</i> , Θεσσαλονίκη, Κ. & Μ. Αντ. Σταμούλη 2019, σελ. 296, 98 εικ. English summary, ISBN 978-618-5306-30-4	599
♦ Γιώργος Π. Πεφάνης, <i>Θεατρικά Bestiaria. Θεατρικές και Φιλοσοφικές Σκηνές της Ζωικότητας</i> , Αθήνα, Παπαζήσης 2018, σελ. 563, ISBN 978-960-02-3444-2	601
ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ / SUMMARIES	611
ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ	621
ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ	633

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

25 χρόνια *Παράβασις*

Με τον διπλό τόμο 17/18 (2021), η έκδοση της *Παραβάσεως*, του Επιστημονικού Περιοδικού του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, καλύπτει πλέον ένα τέταρτο του αιώνα κυκλοφορίας της (1995-2020), και αποτελεί, με τα Παραρτήματά της, το πιο σημαντικό και μακρόβιο θεατρολογικό περιοδικό της χώρας, με καθαρά επιστημονικούς στόχους, το οποίο, πέρα από τα μελετήματα, διαθέτει και πλούσιο τμήμα βιβλιοκρισιών και βιβλιοπαρουσιάσεων. Δεν είναι υπερβολή να διαπιστώσουμε, μέσα στη χρονική διάσταση της διάρκειας, πως κανένα άλλο περιοδικό δεν έχει συμβάλει τόσο αποφασιστικά στη δημιουργία, την ανάπτυξη και την καλλιέργεια της επιστημονικής θεατρολογίας στην Ελλάδα, σε συνεχή επαφή με το παγκόσμιο γίνεσθαι στον χώρο αυτό και προβάλλοντας τα επιτεύγματα της ελληνικής θεατρολογίας στο εξωτερικό. Στο επίτευγμα αυτό συνέβαλαν όλα τα μέλη του Τμήματος, άλλων θεατρολογικών Τμημάτων άλλων Α.Ε.Ι. της χώρας, μελετητές του ευρύτερου χώρου των ανθρωπιστικών σπουδών από πανεπιστήμια της ημεδαπής και της αλλοδαπής καθώς και από τον εξωπανεπιστημιακό ερευνητικό χώρο. Το περιοδικό αυτό, μαζί με τα Παραρτήματά του, είναι και ο κεντρικός φορέας των πολυάριθμων εκδόσεων του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών.

Εκτός από τον ανά χειράς διπλό τόμο 17/18 (2021), το περιοδικό έχει ήδη δημοσιεύσει και κυκλοφορήσει 16 τόμους: ο Πλάτων Μαυρομούστακος επιμελήθηκε τους τόμους 1-2 (1995, 1998), ο Ιωσήφ Βιβιλάκης τον τρίτο (2000), η Κωνσταντζα Γεωργακάκη τον τέταρτο (2002), ο Γιώργος Πεφάνης τους τόμους 5-11 (2004-06, 2008-10, 2013) και η Γωγώ Βαρζελιώτη τις δίτομες εκδόσεις 12-16 (2014-σήμερα). Τη διεύθυνση του περιοδικού είχε από την ίδρυσή του έως και σήμερα, ο Βάλτερ Πούχνερ. Από το 2004 και εξής, η έκδοση του εντύπου απέκτησε ετήσιο ρυθμό και κυκλοφόρησε ως Επετηρίδα του Τμήματος. Το 2014 αποτέλεσε τομή στην αναδιοργάνωση της δομής και της παρουσίας του περιοδικού. Καθιερώθηκε και παράλληλος ξενόγλωσσος τόμος (με μελετήματα και βιβλιοκρισίες στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά και ιταλικά). Έκτοτε υποβάλλονται όλα τα μελετήματα σε ανώνυμη αξιολόγηση, το περιοδικό κυκλοφορεί σε ηλεκτρονική μορφή και περιορισμένο αριθμό τυπωμένων αντιτύπων, με ανάρ-

τηση στην επίσημη ιστοσελίδα του Τμήματος και στην πλατφόρμα Academia.edu, με πολύ ικανοποιητική παγκόσμια επισκεψιμότητα (τόσο του ελληνικού όσο και του ξενόγλωσσου τόμου). Επίσης από τότε το περιοδικό καθιέρωσε κάθε χρόνο ένα ειδικό αφιέρωμα σε συγκεκριμένο θέμα, δίχως να αποκλείσει και τις μελέτες που δεν εντάσσονται σε αυτό.

Η συνολική έκταση των τόμων αυτών είναι σημαντική: σελίδες 8.897, εκ των οποίων οι 3.233 και σε ηλεκτρονική μορφή, (ξενόγλωσσα 990, ελληνικά 2.243), μελέτες 258, σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, εκ των οποίων οι 98 ύστερα από peer reviewing (ξενόγλωσσες 36, ελληνικές 62), βιβλιοκρισίες 607, από τις οποίες και σε ηλεκτρονική μορφή 206 (ξενόγλωσσες 60, ελληνικές 146). Με τον διπλό τόμο του 17/18 (2019/20) η συνολική έκταση του περιοδικού πλησιάζει τις 10.000 σελίδες.

Σημαντικό μέρος του περιοδικού όμως είναι και τα δεκατέσσερα (14) Παραρτήματά του: μονογραφίες ειδικής θεματολογίας, Τιμητικοί Τόμοι, Πρακτικά των Πανελλήνιων Θεατρολογικών Συνεδρίων ή εκδόσεις με ειδικά θεματικά αφιέρωματα. Αυτοί οι συνοδευτικοί τόμοι χωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες: Μελετήματα (9), Κείμενα θεατρικών έργων με εισαγωγή (2), Βοηθήματα (1) και Βιβλιογραφία (2). Στην κοπιώδη έκδοση των τόμων αυτών συνεργάστηκαν οι Γ. Βαρζελιώτη, Ι. Βιβιλάκης, Κ. Γεωργακάκη, Γ. Ιωαννίδης, Δ. Μουσμούτης, Ι. Bogdanović, Κ. Πετράκου, Β. Πούχνερ, Α. Ταμπάκη. Η συνολική έκταση των τόμων αυτών ανέρχεται σε 5.275 σελίδες με 262 μελετήματα. Σ' αυτήν την πνευματική και θεατρολογική πανδαισία συμμετείχαν πάνω από 200 μελετητές από όλο τον κόσμο.

Αυτό σημαίνει ότι η συνολική απόδοση και παρουσία του περιοδικού *Παράβασις* μαζί με τα Παραρτήματα ανέρχεται σε περίπου 15.000 σελίδες, με 519 μελετήματα, σε πέντε γλώσσες. Νομίζω πως δεν υπάρχει πιο ατράνταχτη απόδειξη της αειφορίας του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ, στη χώρα και στον κόσμο, το οποίο προχωράει στον νέο αιώνα με γερές βάσεις και αισιόδοξες προοπτικές.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Βάλτερ Πούχγερ

Το αφιέρωμα του περιοδικού *Παράβασις* «Το αρχαίο θέατρο και η πρόσληψή του» διανοίγεται σε ένα ιδιαίτερα περιεκτικό θεματικό πεδίο. Και αυτό για δύο λόγους: συμπεριλαμβάνει 1) το σύνολο του αρχαίου θεάτρου, από τα δρώμενα και τις θεατροειδείς μορφές της διθυραμβικής ποίησης της προκλασικής εποχής και τις παραστάσεις των θεατρικών έργων του κλασικού πέμπτου αιώνα μέσα στο θεσμικό πλαίσιο των θρησκευτικών εορτών της διονυσιακής λατρείας και των βραβεύσεών τους, έως την ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή, τον μίμο και τον παντόμιμο και τις ποικίλες μορφές του show business της ύστερης και ύστατης αρχαιότητας, αλλά συμπεριλαμβάνει, και κυριότερα, 2) όλο το ιστορικό της πρόσληψης της δραματογραφίας από τον Αισχύλο έως τον Μένανδρο και τον Σενέκα καθώς και τις μιμήσεις της αρχαίας παράστασης, την αρχαιολογία της θεατρικής αρχιτεκτονικής και τις προσπάθειες αναστήλωσης από τις μουσειολογικές παραστάσεις της ιταλικής Αναγέννησης έως τα σύγχρονα φεστιβάλ αρχαίου θεάτρου, με τις όποιες αισθητικές και ερμηνευτικές επιλογές σύμφωνα με τις προδιαγραφές του «μεταμοντέρνου» και «μεταδραματικού» θεάτρου. Το ιστορικό αυτής της πρόσληψης αρχίζει ήδη στην ίδια την αρχαιότητα, συγκεκριμένα στα ελληνιστικά χρόνια, όταν στον μίμο και τον παντόμιμο παριστάνονται με σατιρική και παρωδιακή μορφή σκηνές από τραγωδίες, και αναπτύσσεται μια πυκνή διακειμενική δικτύωση και αναφορικότητα προς τα κλασικά κείμενα του πέμπτου αιώνα.

Όπως θα φανεί και από τις εργασίες που υποβλήθηκαν για τη θεματολογία αυτή, το κυριότερο ενδιαφέρον δεν εμπίπτει τόσο στην κλασική φιλολογία όσο στη θεατρική ιστοριογραφία, με επίκεντρο μάλιστα τον 20ό αιώνα, και την ανάλυση της νεότερης δραματοργικής και σκηνικής παραγωγής. Αυτό το ενδιαφέρον ανταποκρίνεται στο γεγονός ότι ο 20ός αιώνας (και οι δύο δεκαετίες του 21ου) είναι εκείνη η ιστορική περίοδος κατά την οποία σημειώνεται και η πιο εντατική θεατρική πρόσληψη του αρχαίου δράματος τόσο ως προς την ποσοτική διάσταση της αριθμητικής υπεροχής των παραστάσεων του όσο και ως προς τον αριθμό των μεταφράσεων, των διασκευών και των πειραμάτων με τα αρχαία σωζόμενα κείμενα, ακόμη και σε αποσπασματική μορφή. Αυτή η στατιστική συχνότητα της αρχαίας θεματολογίας ολόένα πυκνώνει και κορυφώνεται στην τελευταία δεκαετία του

περασμένου αιώνα σε τέτοιον βαθμό, που φτάνει ακόμα και το 1% του παγκόσμιου ρεπερτορίου. Αυτό είναι ένα αξιοσημείωτο φαινόμενο το οποίο αφορά κυρίως την ίδια την Ελλάδα –γιατί στις ελληνικές σκηνές, και σε νεοελληνικές μεταφράσεις, καλλιεργείται το αρχαίο ρεπερτόριο με τον πιο εντατικό τρόπο, πιο εντατικό από όλο τον υπόλοιπο κόσμο– και απαιτεί κάποια εξήγηση, που όμως δεν είναι εύκολο να δοθεί με πειστικό τρόπο.

Η πολύτροπη αυτή πρόσληψη των αρχαίων δραμάτων θέτει πολλούς και ιδιαίτερους προβληματισμούς, καθώς κινείται σε διάφορα επίπεδα: επιστημονική μελέτη, και αισθητικός, φιλοσοφικός ή δραματουργικός σχολιασμός αρχαίων δραματικών κειμένων, μετάφραση και γλωσσική προσαρμογή, διασκευή αλλά και διακειμενική αναφορικότητα νεότερων έργων σε αρχαία έργα, θέματα ή μοτίβα. Αυτή η προβληματική σχετικά με τα κείμενα που χρησιμοποιούνται στην παράσταση αφορά ακόμα και την ορολογία (μετάφραση ή διασκευή) ή και τη στατιστική των σχετικών παραστάσεων (πόσες μεταφράσεις και πόσες διασκευές)· τα όρια ανάμεσα σε μετάφραση και διασκευή είναι ρευστά, καθώς «πιστές» μεταφράσεις, χωρίς επεμβάσεις στην πλοκή ή την προσθήκη των όποιων ερμηνευτικών ή ιδεολογικών διαστάσεων εμφανίζονται μόλις κατά τον 19ο αιώνα, ενώ ακόμα και κατά τον 20ό αιώνα κυριαρχούν οι καθαρές διασκευές, κυρίως στα ρεύματα μιας πρωτογονικής και τελετουργικής ερμηνείας ή στη μόδα του ακραίου εκσυγχρονισμού της πλοκής. Για τις νεοελληνικές αποδόσεις όμως η μεταφραστική προβληματική έχει ακόμα μια πρόσθετη ιδιόζουσα απόχρωση: δεν πρόκειται για μεταγλώττιση αλλά για ενδογλωσσική μεταφορά, χωρίς ωστόσο τα προβλήματα της λεκτικής μεταφοράς από ένα ιστορικό υφολογικό στρώμα σε ένα άλλο (πιο) σύγχρονο να διαφέρουν πολύ ουσιαστικά από τους προβληματισμούς της μετάφρασης από μια γλώσσα σε μια άλλη. Τις υφολογικές επιλογές που απομακρύνουν αναπόφευκτα την αισθητική ατμόσφαιρα από το πρότυπο επιβαρύνουν και οι διαμάχες του γλωσσικού ζητήματος: πολλές μεταφράσεις θυμίζουν αστικό σαλόνι ή μυρίζουν θυμάρι του βουνού, που και τα δύο δεν έχουν καμία σχέση με την αρχαιότητα. Οι νεότερες μεταφράσεις επιλέγουν λεξιλόγιο μεικτό από διάφορες ιστορικές και υφολογικές στιβάδες της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας.

Πολύ βασικός παράγοντας που επηρεάζει άμεσα τις όποιες σκηνοθετικές και αισθητικές επιλογές μιας παράστασης είναι, πέρα από τη μετάφραση και το γλωσσικό ύφος, η μουσική – και όχι μόνο στα χορικά, η διαχείριση των οποίων είναι πάντα η μεγάλη πρόκληση, ακόμα και για τη μεταμοντέρνα σκηνοθεσία. Η συναισθητική και ψυχοσωματική δύναμη και διεισδυτικότητα της μουσικής συμπαρασύρει συχνά τη σύνολη αισθητική μιας παράστασης αρχαίου δράματος, από κοινού, ασφαλώς, με

την υποκριτική των ηθοποιών και τη σωματική κινησιολογία του Χορού, τη σκηνογραφία και ενδυματολογία, τον σκηνικό χώρο (κλειστό ή open air σε αρχαίο θέατρο). Καθώς η έλλειψη της θρησκευτικότητας αυτών των εκδηλώσεων της διονυσιακής λατρείας (και άλλων στην όψιμη αρχαιότητα) δεν μπορεί να αποκατασταθεί, η αισθητική και το περιεχόμενο της παράστασης μετατρέπονται σε ένα ελεύθερα διαχειρίσιμο συνονθύλευμα στοιχείων κατά τη βούληση του κάθε σκηνοθέτη, ο οποίος βρίσκεται αντιμέτωπος με το σημερινό αισθητικό δόγμα του νεωτερισμού και της νέας αυθεντικότητας και αναγκάζεται να παλεύει για να διαφοροποιηθεί από όλη την παράδοση των ερμηνειών που έχουν προηγηθεί.

Με το σκεπτικό αυτό, της πολυεπίπεδης συνθετότητας των προβληματισμών σχετικά με την τόσο έντονη ύπαρξη των διασκευών, των παραστάσεων και των διακειμενικών αποτυπώσεων του αρχαίου ρεπερτορίου, παρουσιάζουμε το ακόλουθο δείγμα μελετημάτων σχετικά με το δοσμένο θεματικό πλαίσιο, δείγμα που φτάνει από την ίδια την αρχαιότητα έως και σήμερα, χρησιμοποιεί διάφορες και διαφορετικές μεθοδολογίες και εστιάζει σε ποικίλες πτυχές του θέματος. Παρά την αναπόφευκτη αποσπασματικότητα στη συνολική προσέγγιση του θέματος και παρά την ήδη πολύ πλούσια και διαφοροποιημένη βιβλιογραφία που υπάρχει για το ερευνητικό πλέγμα της πρόσληψης του αρχαίου θεάτρου, στη διαλεύκανση και ανάλυση του οποίου συμβάλλουν σήμερα από κοινού και σε αγαστή συνεργασία η κλασική φιλολογία και η θεατρολογία, το δείγμα των μελετημάτων που ακολουθεί αποτελεί ένα αντιπροσωπευτικό κάτοπτρο του πολυσχιδούς προβληματισμού που θέτει η τόσο έντονη παρουσία της αρχαιότητας στη σημερινή δραματουργία και σκηνή, μια ερμηνευτική πρόκληση για την τέχνη και την επιστήμη, τους θεατράνθρωπους και τους θεατρολόγους.